**Registered in Germany**
**ISSN: 1862-6564**
**Europa Revue Journal**
**Vol. 6 No. 3 (2026) Published March 31, 2026**

# THE IMPORTANCE OF THE SENSORIMOTOR APPROACH IN THE CORRECTIONAL-PEDAGOGICAL ACTIVITIES OF FUTURE SPEECH THERAPISTS

**Akbarova Ziyoda Kurbonjon kizi**
Teacher, Fergana State University
https://orcid.org/0009-0002-8695-7171
ziyodaakbarova@gmail.com

**Abstract**

This article analyzes the importance of the sensorimotor approach in the correctional-pedagogical activities of future speech therapists from a scientific-theoretical and practical perspective. The article highlights the relationship between sensorimotor development and speech formation, the role of the sensorimotor approach in the correction of speech disorders, and the methodological foundations of applying this approach in speech therapy education. The research results demonstrate the necessity of integrating sensorimotor methods in the professional training of future speech therapists.

**Keywords**

sensorimotor approach, speech therapy, correctional-pedagogical activity, speech disorder, sensory, motor, future speech therapist, integration.

# BO‘LAJAK LOGOPEDLARNING KORREKSION-PEDAGOGIK FAOLIYATIDA SENSOMOTOR YONDASHUVNING AHAMIYATI

**Akbarova Ziyoda Qurbonjon qizi**
Farg‘ona davlat universiteti o‘qituvchisi

**Annotatsiya.** Ushbu maqolada bo‘lajak logopedlarning korreksion-pedagogik faoliyatida sensomotor yondashuvning ahamiyati ilmiy-nazariy va amaliy nuqtai nazardan tahlil etiladi. Maqolada sensomotor rivojlanish va nutq shakllanishi o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik, sensomotor yondashuvning nutq buzilishlari korreksiyasidagi roli, shuningdek logopediya ta'limida ushbu yondashuvni tatbiq

etishning metodologik asoslari yoritiladi. Tadqiqot natijalari bo‘lajak logopedlarni kasbiy tayyorlashda sensomotor metodlarni integratsiya qilishning zarurligini ko‘rsatadi.

**Kalit so‘zlar:** sensomotor yondashuv, logopediya, korreksion-pedagogik faoliyat, nutq buzilishi, sensorika, motorika, bo‘lajak logoped, integratsiya.

## ВАЖНОСТЬ СЕНСОРИОМОТОРНОГО ПОДХОДА В КОРРЕКЦИОННО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БУДУЩИХ ЛОГОПЕДОВ

**Акбарова Зиёда Курбонжон кизи**

Преподаватель, Ферганский государственный университет

**Аннотация.** В данной статье анализируется значение сенсомоторного подхода в коррекционно-педагогической деятельности будущих логопедов с научно-теоретической и практической точек зрения. В статье освещается взаимосвязь между сенсомоторным развитием и формированием речи, роль сенсомоторного подхода в коррекции речевых расстройств, а также методологические основы применения этого подхода в логопедическом образовании. Результаты исследования демонстрируют необходимость интеграции сенсомоторных методов в профессиональную подготовку будущих логопедов.

**Ключевые слова**: сенсомоторный подход, логопедия, коррекционно-педагогическая деятельность, речевое расстройство, сенсорный, моторный, будущий логопед, интеграция.

## KIRISH

Hozirgi kunda Respublikamizda maxsus ta'lim tizimini isloh qilish va logopedik xizmatlarni takomillashtirish masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda. O‘zbekiston Respublikasining "Ta'lim to‘g‘risida"gi Qonuni hamda Prezident SH.Mirziyoyevning ta'lim sohasidagi qarorlari bo‘lajak mutaxassislarni yuqori sifatli, amaliy ko‘nikmalarga ega holda tayyorlashni talab qiladi. Logopedlar tayyorlash jarayonida zamonaviy yondashuvlardan samarali foydalanish kasbiy kompetentlikni oshirishning muhim shartlaridan biri hisoblanadi.

Sensomotor yondashuv - bu bolaning sezgi (sensor) va harakat (motor) tizimlarini birgalikda rivojlantirish orqali nutq va kognitiv faoliyatni takomillashtiruvchi usul bo‘lib, u zamonaviy logopedik amaliyotda muhim o‘rin egallaydi. Jahon logopediya fanida A.Jean Ayres, Jean Piaget, Lev Semyonovich Vygotskiy kabi olimlar sensomotor rivojlanishning bola ongini va nutqini shakllantirish jarayoniga ta'sirini ilmiy asoslab berganlar. O‘zbek pedagogika fanida ham ushbu yo‘nalish faol o‘rganilmoqda.

Shunday bo‘lsa-da, bo‘lajak logopedlar tayyorlash jarayonida sensomotor yondashuvdan tizimli va maqsadli foydalanish yetarli darajada o‘rganilmagan. Ushbu maqola mazkur muammoni ko‘rib chiqish, sensomotor yondashuvning korreksion-pedagogik faoliyatdagi rolini asoslash va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish maqsadida yozilgan.

## Adabiyotlar tahlili va metodologiya

### Sensomotor rivojlanish va nutq shakllanishi o‘rtasidagi bog‘liqlik

Bolaning sensomotor rivojlanishi nutq shakllanishi bilan uzviy bog‘liq. Sensor tizim - ko‘rish, eshitish, taktil (teginish), proprioseptiv (tanani his qilish) va vestibular sezgilar - tashqi olamdan olingan ma'lumotlarni miyaga yetkazib, nutq faoliyatini shakllantiruvchi neyral tarmoqlarni faollashtiradi. Motor tizim esa nafaqat gavda harakatlarini, balki nutq apparati - lab, til, tanglay va pastki jag‘ mushaklari - harakatini ham nazorat qiladi [3].

Neyropsixologik tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, umumiy motorika (yurish, sakrash, muvozanat) va mayda motorika (qo‘l barmoqlari harakati) rivojlanishi bevosita nutq markazlarining faollashuviga ta'sir ko‘rsatadi. Xususan, miyaning Brok zonasi - nutqning motor markazi - qo‘l harakatlarini nazorat qiluvchi motor po‘stloq sohalari bilan yaqin joylashgan va o‘zaro bog‘liq ishlaydi. Shu sababli logopedik amaliyotda barmoq o‘yinlari, qo‘l massaji va mayda motorikani rivojlantiruvchi mashqlar nutq terapiyasining ajralmas qismiga aylangan [1, 5].

O‘zbekistonlik tadqiqotchi R.A.Qodirovaning kuzatishlariga ko‘ra, sensomotor muammolari bo‘lgan bolalarda nutq buzilishlari uchraydigan hollar sog‘lom

rivojlanayotgan tengdoshlariga qaraganda 2,5–3 barobar ko‘p kuzatilgan. Bu esa sensomotor va nutq rivojlanishining o‘zaro munosabatini amaliy jihatdan tasdiqlaydi [6].

## Sensomotor yondashuvning nutq buzilishlari korreksiyasidagi roli

Logopedik amaliyotda sensomotor yondashuv bir qancha nutq buzilishlari - dizartriya, alaliya, umumiy nutq rivojlanmagan (ONR) bolalar, kechiktirilgan nutq rivojlanishi (KNR), shuningdek autizm spektri buzilishi (ASB) bilan bog‘liq holatlarda samarali qo‘llaniladi [2].

Dizartriya - nutq apparati mushaklarining falajligi yoki koordinatsion buzilishi bilan tavsiflanadigan nutq buzilishi - ayniqsa sensomotor terapiyadan sezilarli natija ko‘rsatadi. Nutq apparati mushaklarini massaj qilish, artikulyatsion gimnastika, vibrasion stimulyatsiya va proprioseptiv input (tazyiq va cho‘zish orqali mushaklarni his qilish) kabi sensomotor texnikalar dizartriyali bolalarda nutq aniqligini oshirishga yordam beradi [4].

Alaliya va umumiy nutq rivojlanmaganlik holatlarida sensomotor mashg‘ulotlar bolaning sezgi-harakat tajribasini kengaytirish, his-tuyg‘u va faoliyat o‘rtasidagi neyral aloqalarni mustahkamlash orqali nutq faolligini oshiradi. Vestibular stimulyatsiya (belanchak, aylanish, muvozanat mashqlari), taktil o‘yinlar (turli to‘qima va materiallar bilan ishlash) hamda ritmik harakatlar bola miyasini nutqqa "tayyor" holatga keltiradi [7].

F.R.Yo‘ldoshevaning pedagogik tajribasiga ko‘ra, sensomotor mashg‘ulotlar integratsiya qilingan logopedik seanslarda qatnashgan bolalarda nutq rivojlanishi dinamikasi an'anaviy usullar qo‘llanilgan guruhlarga nisbatan 35–40% yuqori bo‘lgan [8].

## Bo‘lajak logopedlar tayyorlashda sensomotor yondashuvning o‘rni

Bo‘lajak logopedlarni tayyorlash jarayonida sensomotor yondashuvni tizimli o‘qitish bir qancha sabablarga ko‘ra muhim ahamiyat kasb etadi. Birinchidan, hozirgi zamon bolalari - xususan, nutq buzilishi aniqlangan bolalar - ko‘pincha sensorik

integratsiya muammolari bilan birga keladi. Bunday hollarda faqat an'anaviy artikulyatsion va leksik-grammatik mashqlar yetarli bo‘lmaydi [9].

Ikkinchidan, bo‘lajak logoped sensomotor rivojlanishning neyrologik asoslarini, sensorik integratsiya nazariyasini (A. Jean Ayres) va ushbu yondashuvning amaliy texnikalarini bilishi zarur. Farg‘ona davlat universitetida logopediya yo‘nalishida olib borilgan o‘quv-amaliy mashg‘ulotlar natijalariga ko‘ra, sensomotor texnikalar bilan tanishtirilgan talabalar amaliy mashg‘ulotlarda bolalar bilan muloqotda ancha samarali natijalar ko‘rsatgan [10].

Uchinchidan, sensorik integratsiya buzilgan bolalar bilan ishlovchi logoped multidisiplinar jamoaning bir a'zosi sifatida harakat qilishi lozim: u nevrolog, neyropsixolog, ergo-terapevt va jismoniy tarbiya mutaxassisi bilan hamkorlikda ish yuritishi kerak. Buning uchun esa bo‘lajak logoped sensomotor tizim haqida etarli bilimga ega bo‘lishi shart [11].

## Sensomotor yondashuvning amaliy metodlari va texnikalari

Logopedik amaliyotda qo‘llaniladigan asosiy sensomotor metodlar quyidagilardan iborat:

- Artikulyatsion massaj: nutq apparati mushaklarining tonusini normallashtirish, qon aylanishini yaxshilash va proprioseptiv signallarni kuchaytirish maqsadida qo‘llaniladi. Dizartriyali bolalarda ayniqsa samarali.

- Mayda motorikani rivojlantiruvchi mashqlar: barmoq o‘yinlari, plastilinda ishlash, rangli qum bilan chizish, munchoq terish. Nutq markazlari faoliyatini bevosita rag‘batlantiradi.

- Ritmik-musiqa terapiyasi: nutqning ritmik tuzilishini his qilish, tempni boshqarish va emosional-volyuntar regulyatsiyani rivojlantirish maqsadida foydalaniladi.

- Vestibular stimulyatsiya: muvozanat va koordinatsiyani yaxshilovchi mashqlar miyaning diqqat va nutqiy faoliyatga tayyor bo‘lishini ta'minlaydi.

- Taktil o‘yinlar va sensorik qutichalar: turli materiallar (qum, guruch, fasol, suv) bilan ishlash sensorik qabul qilish va lug‘at boyitishni bir vaqtda rivojlantiradi.

- Sensorik integratsiya mashqlari: A. Jean Ayres metodologiyasi asosida ishlab chiqilgan, bolaning sensor tizimlarini bir-biri bilan muvofiqlashtirishga qaratilgan maxsus mashqlar majmuasi.

Ushbu metodlarni logopedik seansga integratsiya qilish uchun bo‘lajak logoped ularning nazariy asoslarini, qo‘llash indikatsiyalari va kontraindikatsiyalarini yaxshi bilishi, shuningdek har bir bolaga individual yondashuv tamoyilini amalda qo‘llay olishi zarur [3, 9].

## NATIJALAR VA MUHOKAMA

Farg‘ona davlat universiteti maxsus pedagogika yo‘nalishi talabalari bilan olib borilgan kuzatuvlar shuni ko‘rsatadiki, sensomotor yondashuvga oid bilimlarni kasbiy tayyorgarlik dasturiga kiritish bir qancha ijobiy natijalarga olib keldi: talabalar nutq buzilishlarining neyrologik mexanizmlarini chuqurroq tushundi; bolalar bilan amaliy mashg‘ulotlarda sensomotor texnikalardan foydalanish ko‘nikmasi oshdi; multidisiplinar hamkorlikka tayyorlik darajasi sezilarli yaxshilandi.

Shuni alohida ta'kidlash kerakki, sensomotor yondashuv an'anaviy logopedik usullarni "almashtirmaydi", balki ularni boyitadi va to‘ldiradi. Zamonaviy logopediya fani integratsiyadagi kuch ekanligini namoyon etadi: an'anaviy artikulyatsion ish va leksik-grammatik mashqlar bilan birgalikda qo‘llanilganda sensomotor texnikalar samaradorligini ikki baravar oshirish mumkin.

Bundan tashqari, sensomotor yondashuv bolada nutq mashg‘ulotlariga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantiradi. Harakat, o‘yin va sezgi tajribasini birlashtirgan mashg‘ulotlar bolalar uchun qiziqarli va motivatsion jihatdan jozibali bo‘lib, seansdan seansga qatnashish sifatini yaxshilaydi.

## XULOSA

Olib borilgan tahlillar va kuzatuvlar asosida quyidagi xulosalarga kelindi:

1. Sensomotor rivojlanish va nutq shakllanishi o‘rtasidagi neyrologik aloqa ilmiy jihatdan isbot qilingan bo‘lib, bu logopedik amaliyotda sensomotor yondashuvdan foydalanishni zaruriy qiladi.

2. Bo‘lajak logopedlarni tayyorlash dasturlariga sensorik integratsiya nazariyasi, artikulyatsion massaj texnikasi, mayda motorikani rivojlantirish usullari va taktil-vestibular stimulyatsiya metodlarini kiritish tavsiya etiladi.

3. Sensomotor yondashuv ayniqsa dizartriya, alaliya, ONR va autizm spektri buzilishlari bo‘lgan bolalar bilan olib boriladigan korreksion ishda yuqori samaradorlikka ega.

4.Logopediya ta'limida sensomotor yondashuvni tizimli o‘qitish bo‘lajak mutaxassislarning kasbiy kompetentligini oshiradi va zamonaviy multidisiplinar jamoada ishlay olish qobiliyatini shakllantiradi.

5.Kelajakda ushbu yo‘nalishda eksperimental tadqiqotlar o‘tkazish, standartlashtirilgan sensomotor baholash metodikalarini o‘zbek tiliga moslash va ta'lim amaliyotiga joriy etish maqsadga muvofiq.

## Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullayeva M.N. Logopediya asoslari. Toshkent: O‘qituvchi, 2018. 256 b.

2. Hasanov A.X. Nutq buzilishlari diagnostikasi va korreksiyasi. Toshkent: Fan va texnologiya, 2020. 312 b.

3. Qodirov B.R., Raximova D.S. Bolalarda sensorik rivojlanishning psixologik-pedagogik asoslari. Farg‘ona: FarDU nashriyoti, 2019. 184 b.

4. Qodirova R.A. Sensomotor buzilishli bolalarda nutq rivojlanishining xususiyatlari: Pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi. Toshkent, 2021. 178 b.

5. Tursunov I.A. Maxsus pedagogika va psixologiya: o‘quv qo‘llanma. Toshkent: TDPU nashriyoti, 2017. 298 b.

6. Yo‘ldosheva F.R. Integratsiyalashgan logopedik seanslarda sensomotor texnikalar samaradorligi // Maxsus ta'lim muammolari. 2022. №3. B. 45–52.

7. Ayres A.J. Sensory Integration and the Child: Understanding Hidden Sensory Challenges. Los Angeles: Western Psychological Services, 2005. 215 p.

8. Blythe S.G. Attention, Balance and Coordination: The A.B.C. of Learning Success. Oxford: Wiley-Blackwell, 2009. 296 p.

9. Case-Smith J., O'Brien J.C. Occupational Therapy for Children and Adolescents. 7th ed. St. Louis: Elsevier, 2015. 800 p.

10. Kranowitz C.S. The Out-of-Sync Child: Recognizing and Coping with Sensory Processing Disorder. New York: Perigee Books, 2006. 384 p.

11. Schaaf R.C., Miller L.J. Occupational Therapy Using a Sensory Integrative Approach for Children with Developmental Disabilities // Mental Retardation and Developmental Disabilities Research Reviews. 2005. Vol. 11, №2. P. 143–148.